

‘Niet barsten’, ‘buigen’ of ‘terugveren’?

Jan Verheeke,
vrijwilliger Natuurpunt Gent

Het Gentse Klimaatadaptatieplan maakt keuzes

In september stelde de Stad Gent haar Klimaatadaptatieplan vast, met de veelbelovende titel ‘Werken naar een klimaatrobuuste stad’. Nu is ‘adaptatie’ op zich geen gemakkelijk begrip. Een kleine rondvraag leerde me dat mijn familie en vrienden wel beseffen dat adaptatie te maken heeft met klimaatverandering en dat het woord letterlijk aanpassing betekent. Het heeft ook een onaangename bijklank. Maar veel blijft onduidelijk. Om alles wat beter te situeren, gaat dit artikel in op enkele vragen. Wie of wat moet zich aanpassen? Waaraan wordt er aangepast? En wat houdt die aanpassing in? En ten slotte: wat hebben we daar als Natuurpunt Gent mee te maken?

In de biologie wordt adaptatie gedefinieerd als “*veranderingen in structuren of gedrag van organismen, die het organisme [of de soort] beter in staat stellen om te overleven of voor nageslacht te zorgen*”. Adaptatie aan klimaatverandering is dan “*het proces waardoor samenlevingen de kwetsbaarheid voor klimaatverandering verminderen of waardoor zij profiteren van de kansen die een veranderend klimaat biedt*.” Beide definities komen uit de Rotterdamse Adaptatiestrategie van 2013.

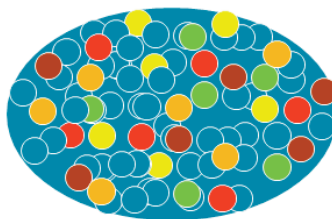
Wie of wat moet zich aanpassen? Ook Gent!

De eerste vraag die we ons moeten stellen, is wie of wat zich zou moeten voorbereiden of aanpassen. Bij zoiets groots als de klimaatverandering is het duidelijk dat iedereen aangesproken zal worden, te beginnen bij afzonderlijke mensen en gezinnen tot en met de hele wereldgemeenschap. Steden en gemeenten vormen belangrijke schakels tussen die twee uitersten. De gevolgen van klimaatverandering uit zich immers telkens op aanwijsbare plekken. Op de plaatsen waar de meeste mensen wonen of actief zijn, kunnen ze zich daarop al dan niet nuttig voorbereiden. Het stadsbestuur van Gent was er al vroeg bij. Gent doorliep een voortrekkerstraject en ondertekende op 16 oktober 2014 als een van de eerste steden in Vlaanderen het Europees Burgemeestersconvenant *Mayors Adapt*.

We kunnen Gent op verschillende manieren bekijken. Gaat het alleen maar om de oppervlakte van circa 156 km² met daarbinnen een verzameling van ongeveer 260.000 inwoners?

Dat is al te eenvoudig! Al die 260.000 mensen zijn immers betrokken bij hun eigen bezigheden en netwerken, hebben eigen achtergronden, denkbeelden en uitdrukkingwijzen, en beschikken elk over de meest diverse ervaringen, bezittingen, bekwaamheden en verwachtingen.

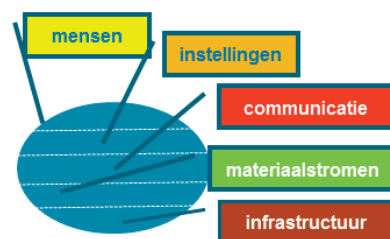
Gent als verzameling

Tegelijk is het plaatje van 260.000 nevenschikte mensen ook te wanordelijk. We kunnen in dit stedelijk leven meerdere lagen onderscheiden. Net zoals het omhulsel van een huis bestaat uit buitenschildderwerk, baksteen, isolatiemateriaal, pleisterwerk en behang, en vervolgens uit de ruimte voor de kamers, kunnen we in een stad als Gent een onderscheid maken tussen de mensen die haar bevolken, de instellingen, netwerken en organisaties waarin die mensen samenwerken, de dagelijkse contacten en uitwisselingen tussen die mensen onderling en met de instellingen, de materiaalstromen die aldus ontstaan of voortgezet worden, evenals de infrastructuur en de grond waarop of waarmee alles plaatsgrijpt.

Wanneer we teruggrijpen naar de ‘aanpassing’ aan de klimaatverandering, zien we dat

Gent als gelaagd gegeven

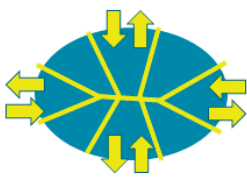
het stadsbestuur en de gemeenteraad van Gent (uit de laag instellingen) op 26 september 2016 een Gents Klimaatadaptatieplan (in de laag communicatie) hebben vastgesteld met de titel ‘Werken naar een klimaatrobuuste stad’. In dat plan kondigt het stadsbestuur maatregelen aan met betrekking tot de ruimtelijke ordening (in de laag van de infrastructuur), maar het wil ook komen tot meer inzicht en begrip bij de eigen stedelijke administratie (opnieuw de tweede laag), evenals bij de stadsbewoners (de eerste laag: de mensen) en bedrijven (in de tweede laag), via doelgerichte communicatie (de derde laag).

Naast deze ‘gelaagde’ kijk op Gent – geïnspireerd door de opbouw van een huis – kun je de stad ook bekijken als iets wat daadwerkelijk functioneert als een huis. De stad is dan een huis met vele kamers. In de stad bestaat immers een economische functie (van kleinschalige consumptie tot grootschalige productie), een sociale functie (onder meer alle relaties, gezinnen, verenigingen en evenementen), een juridische functie (onder meer alle rechten en plichten in verband met goederen en personen), een kennisfunctie (onder meer alle scholing, onderzoek en ontwikke-

ling, maar ook de media) en een politieke functie (alle met vorige functies niet direct oplosbare vraagstukken).

En dat huis staat, zoals alle huizen, op de grond: al die functies staan niet alleen in contact met elkaar, maar ook met een buitenwereld. Die buitenwereld omvat de ruimte, het leefmilieu en de natuurwaarden waarop Gent als samenleving floreert. Maar die buitenwereld houdt ook verband met wat er in de naburige gemeenten gebeurt of wat andere bestuurslagen – zoals de Vlaamse overheid of de Europese Commissie – op het getouw zetten. En tot slot omvat de buitenwereld ook de hele wereldmaatschappij.

Gent als geheel van functies

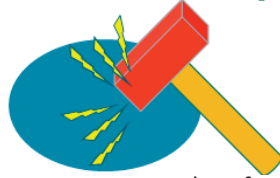
Terug naar de klimaatverandering. Ook in Gent zullen veel van die functies elk op hun manier hiermee te maken krijgen. Het ligt voor de hand dat de klimaatverandering onder meer sociale en economische gevolgen zal hebben. Juridische vraagstukken in verband met klimaatschade zullen ook hier almaar interessanter worden. De klimaatverandering zal meer en meer weerklank krijgen in de wetenschap en de media. Politieke discussies en overleg over klimaatbeleid zullen ook in Gent steeds belangrijker worden. Tegelijk zijn al die functies ook toegangspoorten voor het adaptatiebeleid. Het is vooral in de sociale en economische werkelijkheid dat de aanpassing zal moeten plaatsgrijpen. Het is via wetenschap en media dat oplossingen aangereikt zullen worden. Het is de politiek die de richting moet geven en de krijtlijnen moet uittekenen. En het is op juridische wijze dat oplossingen vastgelegd zullen worden.

Aanpassing ... waaraan?

Voor we ingaan op het adaptatiebeleid, moeten we eerst nog kijken naar de gevolgen die de door de mensheid veroorzaakte klimaatverandering zal hebben. Ook als de wereldgemeenschap het Akkoord van Parijs van 2015 zonder dralen zou uitvoeren – wat we nog altijd hopen – zullen de klimaateffecten onverstoorbaar ons dagelijks leven binnendringen. Maar wat mogen we feitelijk verwachten? Aan wat moeten we ons aanpassen?

Wat het meest in het oog zal springen, zijn de schoksgewijze gevolgen – plotselinge of eenmalige gebeurtenissen, met de impact van een hamerslag. Die hamerslagen zijn bijvoorbeeld afzonderlijke periodes met aanhoudende regenval, plotselinge hevige

Een externe schok of hamerslag

regenbuien, stormen en onweders of zware hittegolven en droogteperiodes. Die zogenaamde klimaatextremen kunnen aanzienlijke schade aanrichten: beschadiging van leidingen, wegen en bruggen, overstromingen van hele wijken, misoogsten, stijging van het aantal overlijdens, enzovoort. In een stedelijke omgeving zoals Gent kunnen die schokken extra hard aankomen. Door de bebouwing en verharding van de grondoppervlakte kunnen zowel overstromingen als hittegolven lokaal in kracht toenemen, met alle gevolgen van dien. Er zijn meer mensen opeengepakt en bijeengebracht – in de hiervoor beschreven lagen en functies – die de veroorzaakte schade ook daadwerkelijk voelen.

Merkwaardig is wel dat veel mensen die plotselinge en eenmalige gebeurtenissen niet in verband willen brengen met de klimaatverandering. Ook als er alweer “een record gebroken wordt” – in temperatuur of hoeveelheid neerslag – of als er iets gebeurt wat mensen hun hele leven nog niet hebben gezien – “Ik woon hier al 80 jaar, maar nog nooit zag ik het water zo hoog staan!” – dan nog proberen velen een andere verklaring dan de klimaatverandering te zoeken. In het Gentse Adaptatieplan worden dergelijke uitzonderlijke gebeurtenissen wel klaar en duidelijk gevat, en ernstig genomen als klimaateffecten.

Een aanzwellende trend of golf

De afzonderlijke gebeurtenissen zijn misschien niet voldoende betekenisvol, maar de trends die eraan voorafgaan of eruit afgeleid kunnen worden, zijn dat alleszins wel. En ook de trends die de klimaatverandering veroorzaakt, zijn bekend. De gemiddelde temperatuur is in de loop van de tijd gestegen en zal dat de komende jaren blijven doen. Er zullen in de zomer steeds meer, langer aanhoudende en heviger hittegolven komen. Per jaar zal er gemiddeld telkens minder neerslag zijn in de zomer. De stijging van de zomertemperatuur en de afname van de hoeveelheid neerslag leiden samen tot meer droogteperiodes, die meer en meer zullen voorkomen. Dat alles zal niet verhinderen dat er fellere zomeronweders komen. In de winter zal de neerslag toenemen, maar het zal minder vriezen of sneeuwen ... onze kleinkinderen zullen mis-

schien nooit met sneeuwballen kunnen gooien. Deze trends leiden op hun beurt tot weer andere risicotrends, zoals gevolgen voor de natuur, de volksgezondheid en de lokale voedselproductie. Al die trends zijn voor Vlaanderen onderzocht en doorgetrokken voor de komende eeuw in het door de VMM uitgebrachte MIRA Klimaatrapport 2015.

Ook voor die grote trends kan een stad als Gent extra kwetsbaar zijn. Zo merkt het recente Gentse Klimaatadaptatieplan terecht op: “In Gent zijn we omwille van de hoge waterbehoefte, zowel voor drinkwater als voor gebruik in de landbouw en industrie (proceswater, koelwater, ...), kwetsbaar voor droogte. Door frequentere droogte wordt zowel de beschikbaarheid als de kwaliteit van het water negatief beïnvloed. Droogte komt ook tot uitting via lagere peilen in de waterlopen en Gentse kanalen, waardoor [ook] de transportfunctie van onze waterwegen in het gedrang komt.” (p. 15).

Interne verdeeldheid en/of conflict

We mogen onszelf niet wijsmaken dat de schokken of trends als gevolg van de klimaatverandering alleen maar van buitenaf zullen komen. Een derde groep mogelijke gevolgen speelt zich af op sociaal vlak en leidt tot meer maatschappelijke verdeeldheid. Bestaande maatschappelijke breuklijnen krijgen een nieuwe betekenis wanneer de hierboven vermelde trends zich ontplooiën. Onbeslechte wetenschappelijke discussies, gebrekkige juridische en administratieve afspraken of sociale, economische en politieke breuklijnen kunnen verhevigen tot conflicten, wanneer de beschreven schokken plaatsvinden.

Een bekend en betrekkelijk beperkt voorbeeld betreft de spanningen tussen de verschillende waterbeheerders en -gebruikers over rivieren zoals Leie en Schelde. Hier spelen tegenstellingen tussen stroomopwaarts en stroomafwaarts gelegen delen, tussen scheepvaarders en aanpalende grondgebruikers, tussen extensiever en intensiever grondgebruik in het bekken van de rivieren. Meer algemeen zal de ongelijkheid tussen kwetsbare en meer bemiddelde groepen een andere betekenis krijgen. Voor de meer bemiddelden zal het doorgaans gemakkelijker zijn dan voor de eerstgenoemde groep om zelf voorzorgen te nemen tegen klimaatextremen, zich aan te passen aan trends of schade te herstellen wanneer het uit de hand loopt. Wanneer de sociale tegenstellingen te groot worden, kan dat leiden tot extra conflicten.

Het recente Gentse Klimaatadaptatieplan onderkent alleszins het sociale aspect van klimaatverandering. Het wijst op het vraagstuk van de kwetsbare groepen en bevat ook een aantal maatregelen die hiernaar verwijzen of er rekening mee houden. Ook tijdens de gemeenteraadszitting waarop het plan werd besproken, bevestigden de politici, en met name schepers van Milieu, Klimaat, Energie en Noord-Zuid Tine Heyse, de ernst van de kwestie. Niettemin stelt deze editie van het plan: *“De sociale dimensie van klimaatadaptatie zal in een latere fase [...] nog meer uitgewerkt worden in de strategie en het actieplan.”* De derde vorm van gevolgen van klimaatverandering is dus nog geen centraal gegeven in dit plan, maar zou in volgende edities worden opgenomen.

Invloeden uit hogere schaalniveaus

Tot slot zijn er nog de gevolgen van klimaateffecten die een grote weerslag hebben ‘in de buitenwereld’ – elders en/of op hogere schaalniveaus – en die verder doorsijpelen tot op het niveau van een stad als Gent. Zo kunnen overstromingen en droogteperiodes in verre contreien leiden tot hongersnoden of ernstige conflicten. Maar die deerniswekkende gebeurtenissen kunnen ook bij ons een sterke weerklank of effect hebben, in de vorm van stijgende voedsel- of energieprijzen of nieuwe, voorheen ongekennde vluchtelingenstromen.

Het Gentse Klimaatadaptatieplan onderkent ook dit type van gevolgen. Het stelt hierover: *“Het is natuurlijk onmogelijk te voorspellen welke effecten deze eventuele mondiale schokken zullen hebben op steden in het algemeen en Gent in het bijzonder. Toch is het verstandig in te zetten op veerkracht en het beperken van de afhankelijkheid van mondiale (kwetsbare) systemen.”* (p. 2). Maar dan volgt: *“Ook het verhogen van onze lokale veerkracht in het licht van mogelijke indirecte effecten van wereldwijde klimaatverandering op globale systemen (voedselproductie, energie, drinkwater, transport, financieel systeem) is belangrijk maar zit niet in de scope van het huidige klimaatadaptatieplan.”* (p. 7).

Aanpassing: van ‘niet barsten’ over ‘buigen’ tot ‘terugveren’

Hierboven hebben we gezien dat klimaatverandering kan leiden tot vier groepen van gevolgen, waarvoor we op stedelijk niveau de kwetsbaarheid willen verminderen en waarin we de kansen willen onderkennen. Het gaat

om (1) plotselinge, schoksgewijze gebeurtenissen, (2) lokaal waarneembare klimaat-trends, (3) een toename van maatschappelijke problemen en spanningen, en (4) betekenisvolle, veeleer negatieve ontwikkelingen in de globale buitenwereld. Het Gentse Klimaatadaptatieplan spitst zich vooral toe op de eerste en de tweede groep gevolgen: *“Op lange termijn (2030) willen we Gent voorbereiden op en aanpassen aan de verwachte effecten van de klimaatverandering (neerslagextremen en wateroverlast, langere droogteperiodes en waterschaarste, hittestress en de zeespiegelstijging), zodat Gent een klimaatrobuuste stad is.”* (p. 4). Dit is in deze fase perfect eerbaar, verdedigbaar en nodig, maar het is duidelijk dat ook de groepen (3) en (4) in de toekomst meer aandacht zullen moeten krijgen.

Laten we even kijken wat het Gentse Klimaatadaptatieplan voorziet om te komen tot de gewenste aanpassing aan die klimaatschokken en klimaat-trends. Wat in de eerste plaats opvalt, is dat dit plan een verandering wil bewerkstelligen in de structuur van ons ruimtegebruik, onze gebouwen en allerlei materiële infrastructuur. Daarbij wil het de overstap maken van het eenvoudig versterken en tegengaan van klimaatgevolgen – robuustheid in zijn simpelste vorm, zoals een versterkte muur, een verhoogde dijk en een krachtiger ventilator – naar structuren die de toekomstige nadelige schokken kunnen verwerken doordat ze eraan aangepast zijn. Het plan richt zich hierbij op twee risico’s: overstromingen en hittegolven.

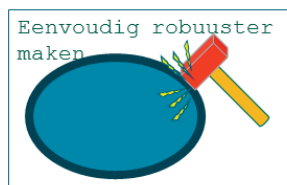
Met betrekking tot overstromingen wil het plan de verharding in Gent verminderen, door ze te beperken tot wat noodzakelijk is. Waar mogelijk wil het verharde oppervlakken vervangen door groen of waterdoorlatende verharding. Gebouwen en oppervlakken moeten zo worden ingericht dat het regenwater beter wordt vastgehouden om te gebruiken of in de bodem te laten dringen – de ondergrond moet beter zijn werk kunnen doen als spons. En daartoe wil het plan voldoende ruimte voorzien. Wat de hittegolven aangaat, kiest het plan voor een heraanleg van het openbaar domein in de richting van meer groenvoorziening, met bomen en ander groen die zorgen voor schaduw en afkoeling. Het plan kiest ook voor en zet aan tot de aanleg van groendaken en groene gevels – met een verdubbeling van de oppervlakte tegen 2020 in vergelijking met 2013, enzovoort. Allemaal

mooie voornemens en plannen, gericht op de laag van onze materiële infrastructuur.

Wat opvalt, is dat het Klimaatadaptatieplan ook nog een andere verandering wil bewerkstelligen, namelijk in de geesten van alle betrokkenen. Met dit plan wil het stadsbestuur namelijk het politieke draagvlak en het draagvlak binnen de stadsorganisatie voor aanpassing vergroten en kennisopbouw bevorderen in verband met klimaatscenario’s, ook wat betreft de impact en de kwetsbaarheid van Gent. Het wil ook kennis opbouwen over mogelijke maatregelen op lokale schaal, de mogelijke maatregelen al integreren in stedelijke beleidsplannen, instrumenten en processen, en die maatregelen beginnen implementeren, aan de hand van voorbeeldprojecten. Het stadsbestuur wil verder ook nog “gericht communiceren en sensibiliseren”, inzetten op partnerschappen en een aanpak ontwikkelen gericht op alle belanghebbenden en tot slot de vooruitgang opvolgen en beoordelen.

Hoewel deze acties op het eerste gezicht materieel niet veel lijken op te leveren, is het toch een zinnige benadering. Via de laag van de mensen en de laag van de communicatie wil men binnendringen in de laag van de instellingen. In termen van de voornoemde functionele opdeling wil dit plan ingrijpen op drie functies of deelsystemen: de kennis, het juridisch/administratieve en het politieke. Door de beoogde verandering in de geesten van alle betrokkenen valt te hopen dat er ook meer samenwerkingsbereidheid, creativiteit en meteen ook maatschappelijke veerkracht zullen ontstaan wanneer zich plotseling problemen voordoen. Schematisch kun je dit samenvatten in drie soorten adaptatie: van eenvoudig robuuster maken (de schok komt, doet pijn, maar wordt weerstaan), naar het op voorhand aanpassen aan en incalculeren van het probleem (de schok komt aan, maar wordt geabsorbeerd en doet geen pijn), tot het veerkrachtiger maken van wat behouden moet blijven (de schok komt aan, maar er wordt teruggeveerd en op het einde is men sterker dan bij het begin).

Het Gentse Klimaatadaptatieplan probeert terecht de volledige reikwijdte van die drie types adaptatie te bestrijken. Alleen lijkt het duidelijk dat alles nog te traag evolueert en dat er nog een lange weg te gaan is voor we voldoende aanpassing en veerkracht uitgebouwd zullen hebben.

Natuurpunt Gent en klimaatverandering

Op het gebied van klimaatadaptatie is er inderdaad nog veel werk aan de winkel, zo reageerde ook Natuurpunt Gent op het Gentse Klimaatadaptatieplan. Samen met het Gents Milieufrent (GMF) stelden we via de Gemeentelijke Commissie Ruimtelijke Ordening (GECORO) en de Stedelijke Adviesraad voor Milieu en Natuur (MiNaRaad) dat het *“positief [is] dat er ... een plan op tafel ligt om de stad voor te bereiden op overstromingen, droogte en hittedagen, en dat hiervoor overleg plaatsvindt tussen de verschillende diensten van de stad. Met deze strategie is de stad Gent een voorloper ... in Vlaanderen.”* Eigenlijk is Natuurpunt Gent – met zijn pleidooien voor bijvoorbeeld stadsbossen, groenpolen en de Levende Leie – al lang bezig met zaken die rechtstreeks te maken hebben met adaptatiebeleid. De algemene kritiek is dan ook dat het bereik van het Klimaatadaptatieplan nu nog *“... te veel beperkt [wordt] tot de kernstad, terwijl de problemen aangepakt moeten worden op stadsregionaal niveau. Er zou gestart moeten worden vanuit een helicoptervisie, waarbij eerst gekeken wordt naar het belang van de grote ruimtelijke structuren voor de adaptatiestrategie: de riviervalleien van Schelde en Leie, de stadsbossen en groenpolen, de haven, enzovoort.”*

Over verharding stelden Natuurpunt Gent en GMF dat dit probleem *“... nog steeds toeneemt. Er is op vandaag nog geen afremming ervan te merken op het terrein. ... Er is meer ambitie nodig op het vlak van ontharding voor parkings ... In verband [met het Havengebied en het patrimonium van de Stad Gent] pleit de GECORO voor een verhardingsstop.”* ... en ook nog: *“... dat de stad Gent strenger kan zijn dan Vlaamse regelgeving inzake verhardingen van privétuinen, via het Algemeen Bouwreglement.”* Wat de groenvoorziening aangaat, was er de vraag naar *“meer ambitie voor de groenassen. De realisatie ervan gaat steeds gepaard met een discussie tussen verharding en groen. Als zelfs op deze assen niet prioritair voor groen wordt gekozen, wordt het moeilijk. Groen zo diep mogelijk in de stad brengen is een noodzaak voor de adaptatie van de stad aan klimaatverandering.”* ... Verder werd ook gewezen op de nood *“aan meer structureel stadsbos, waarvan onomstotelijk is bewezen dat een groot aaneengesloten bosareaal een enorme (gunstige) impact kan hebben op het stadsklimaat.”*

In verband met de betrokkenheid van diverse partners was er tot slot de opmerking dat dit plan nog iets te veel *“een ambtelijk verhaal is. Er zal voornamelijk gewerkt worden binnen en over eigen diensten, op eigen gronden.”* In de toekomst zou er ruimte moeten zijn voor meer tijdig overleg met de stakeholders. Natuur-

punt Gent en GMF hadden natuurlijk achteraf wel een inbreng via de GECORO en de Gentse MiNaRaad, maar ook vroeger in het proces zou meer overleg mogelijk moeten zijn.

Schepen Heyse presenteerde een antwoordnota die uitvoerig inging op alle aangebrachte opmerkingen. Die nota leverde wat meer nuancing bij enkele commentaren, verwees voor sommige zaken naar de volgende planperiode en stelde het plan ook op enkele punten bij. Zij vermeldde ook expliciet dat *“Natuurpunt als terreinbeheerende organisatie een belangrijke partner is bij het nadenken over doelstellingen en het uitwerken van projecten.”*

Uit de opmerkingen blijkt alvast dat klimaatadaptatie, adaptatiebeleid en het Gentse Klimaatadaptatieplan belangrijke thema's zijn voor Natuurpunt Gent. Net als de stad is ook onze vereniging trouwens een gelaagde realiteit. We tellen veel leden die zelf allemaal te maken zullen krijgen met de gevolgen van klimaatverandering en zelf ook een handje kunnen toesteken, door bijvoorbeeld te investeren in een groendak, ... We zijn een organisatie die een richting kiest, investeringen doet en activiteiten opzet. Natuurpunt Gent komt op voor collectieve natuurbelangen – en die belangen komen ook aan bod in het adaptatiebeleid.

Last but not least beschikt Natuurpunt Gent over oppervlakten grasland, bos en ander natuurgebied in Gent en omstreken. Hiermee heeft de vereniging ook enige zeggenschap in het beheer van de omliggende gebieden. Al die eigen of naburige gronden kunnen een rol spelen in het adaptatiebeleid. Klimaatadaptatie in onze stad wordt dus zeker ook een uitdaging voor onze vereniging en we zullen op materieel vlak onze bijdrage kunnen leveren.

De diepergaande gevolgen van klimaatverandering

Tegelijk mogen we niet vergeten dat er nog een derde en een vierde soort gevolgen van klimaatverandering zijn, die in het Gentse Klimaatadaptatieplan weliswaar vermeld, maar

nauwelijks behandeld worden. Ook die zijn willens nillens belangrijk voor Natuurpunt Gent en ook hierover zullen we moeten nadenken. Daarom nog twee korte beschouwingen ter afsluiting.

Een derde soort gevolgen komt voort uit het feit dat klimaatverandering kan leiden tot meer maatschappelijke ongelijkheid en meer conflicten in onze eigen stad en ons land. Een vereniging als Natuurpunt Gent is eigenlijk afhankelijk van een enigszins ordelijke samenleving, waarbinnen de onenigheid niet uit de hand loopt. In een al te conflictueuze maatschappij kan Natuurpunt zijn doelstellingen niet met goed gevolg nastreven. Tegelijk bevindt Natuurpunt zich op een reeks breuklijnen, waar samenwerkingsverbanden en conflicten een bijzondere betekenis krijgen. Denk maar aan de relatie met de landbouw en boeren, de relatie met het waterbeheer en de concrete waterbeheerders, enzovoort. De vraag is telkens wat een conflict in het heden waard is in verhouding tot een goede samenwerking die nodig kan zijn in de toekomst. Dit zijn geval per geval geen gemakkelijke keuzes.

De vierde soort gevolgen heeft te maken met een toename van rampspoed als gevolg van klimaatverandering in andere continenten. Die rampen zullen allicht overal een negatieve fall-out hebben, en dus ook onder meer in onze stad. Wat hiermee moet gebeuren, is in eerste instantie een politieke kwestie, die onze nationale en Europese overheid op een degelijke manier moet opnemen. De grote onderliggende uitdaging hierbij zal er alleszins in bestaan om cynisme tegen te gaan. Onder meer daarom moeten wij, als vereniging Natuurpunt, misschien wel nog meer inzetten op de werking van *BirdLife International*. Dit is immers onze enige, directe en georganiseerde poort om meer 'solidariteit' te betuigen – om het met een klassieke term te zeggen. En als dat niet zou helpen, moeten we alleszins, in onze persoonlijke houding, teruggrijpen naar het nóg klassiekere trio 'hoop, geloof en naastenliefde'. Want het alternatief is het tegengestelde hiervan.

Meer informatie

De volledige tekst van het Gentse Klimaatadaptatieplan vind je op

https://klimaat.stad.gent/sites/default/files/klimaatadaptatieplan_gent.pdf.

De korte maar interessante discussie hierover op de gemeenteraad kun je herlezen of herbeluisteren op

<https://gent.raadsinformatie.be/vergadering/293614/Gemeenteraad+26-09-2016>.

Het onderliggende Europese burgemeestersconvenant is te vinden op <http://mayors-adapt.eu/>.

Wie een vergelijkbare strategie uit een andere stad wil bekijken, kan bijvoorbeeld de Rotterdamse Adaptatiestrategie doornemen: <http://www.rotterdamclimateinitiative.nl/documents/2015-en-ouder/Documenten/RCI-RAS-2013-NL-LR.pdf>.

Een zeer gedegen inschatting van klimaatschokken en -trends met relevantie voor Vlaanderen vind je in het thematische Milieuraapport van de Vlaamse Milieumaatschappij, op

<http://www.milieuraapport.be/nl/publicaties/topicrapporten/mira-rapport-klimaat-2015/>.

En wie het verband tussen klimaatverandering en rampspoed, conflicten en vluchtelingenstromen elders in de wereld toch nog 'weg zou willen wenssen', kan bijvoorbeeld eens kijken naar een onverdachte bron, zoals het Britse Ministerie van Defensie, dat in 2014 een rapport uitbracht dat kort wordt samengevat in <https://www.carbonbrief.org/a-major-strategic-threat-how-the-ministry-of-defence-sees-climate-change>.